

Скриль С.А.

Політичні системи в глобальному суспільстві

У статті досліджуються проблеми кризового розвитку сучасного світового правопорядку. Аналізуються тенденції розвитку політичних систем в умовах глобального суспільства.

Ключові слова: міжнародний порядок, глобалізація, криза, глобальне суспільство, політична система, Європейський Союз.

В статье исследуются проблемы кризисного развития современного мирового правопорядка. Анализируются тенденции развития политических систем в условиях глобального общества.

Ключевые слова: международный порядок, глобализация, кризис, глобальное общество, политическая система, Европейский Союз.

The article is dedicated to the examination of the problems of the recessionary development of the modern system of justice in the world. The author analyzes tendencies of the development of political systems under the conditions of the global society.

Key words: international order, globalization, crisis, global society, political system, European Union.

УДК 32.01:323

Скриль С.А.,
кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри
загальноюридичних дисциплін
Херсонського економічно-правового
інституту

Основним критерієм науковості будь-якого дослідження є дотримання дослідником певних методологічних принципів у межах домінуючої на той час та визнаної вченим співтовариством наукової парадигми, під якою розуміється сукупність метатеорій, концепцій, які формують уявлення про фундаментальні основи буття. Одним із вимірів політичних систем сучасних держав є глобалізаційний підхід, який обраний в якості головного для розкриття мети дослідження.

Об'єктом дослідження у статті є глобальне суспільство як елемент сучасного світового правопорядку.

Предметом дослідження є політичні системи, сформовані на різних соціокультурних рівнях глобального суспільства.

Сутність глобального суспільства досліджувалась у наукових працях Д. Белла, Дж. Бенігера, Зб. Бжезинського, І. Валлерстайна, Дж. Гелбрейта, Р. Дарендорфа, П. Дракера, М. Кайку, Г. Кана, М. Кастельса, М. Маклюєна, Й. Масуди, Дж. Нейсбіта, У. Росту, К. Томінага, О. Тоффлера, А. Турена, Ф. Уєбстера, Ж. Фурастьє та ін.

Глобалізація – це об'єктивний процес світового порядку. Її сенсом є перетворення людства в єдину структурно-функціональну систему, в якій окремі елементи, блоки, підсистеми будуть працювати для забезпечення один одного. У зв'язку із цим впадає в око різниця нерівноправності компонентів, що утворюють глобальну цивілізацію, а також значний розрив між Заходом, групою найбільш розвинених країн, що вийшли на рівень інформаційного суспільства, та рештою людства [1, с. 572].

Проблеми економічної й політичної глобалізації в сучасному світі глибоко досліджені українським ученим-суспільствознавцем В. Зінченком, який у монографії «Глобалізація й глобалістика» слушно зазначає, що глобалізація є продуктом епохи постмодерну, формування основ ноосферної цивілізації та переходу від індустріальної до постіндустріальної стадії економічного розвитку. Далі

він визначає сутнісні ознаки глобалізації як історичного процесу, що призводить до уніфікації світу, суспільного існування за єдиними принципами, сповідування єдиних цінностей, додержання єдиних звичаїв і норм поведінки. Результат глобалізації – зростаюча взаємозалежність, головним наслідком якої є підрив, руйнування національного державного суверенітету під натиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени – глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, які взаємодіють на рівних основах не лише між собою, але й із самими державами – традиційними дійовими особами міжнародних відносин [2, с. 20].

Науковий системний підхід до сучасних тенденцій розвитку глобального суспільства як єдиного організму в багатьох аспектах спирається на погляди І. Валлерстайна, який обґрунтував необхідність дослідження так званих «історичних систем». Кожна з таких систем вибудовується на основі розподілу праці, що дозволяє їй зберігати стабільний розвиток і відтворювати себе. Кожна система має різноманітні види інститутів (економічні, політичні, соціокультурні), які у взаємодії забезпечують ефективність її функціонування. При цьому розвиток історичних систем має нелінійний характер [3, с. 14]. Сучасне глобальне суспільство також слід розглядати як історичну систему, що характеризується існуванням наднаціональних економічних та політичних інститутів, а також певним «нав'язуванням» державами – лідерами світового порядку стандартів політичних, економічних та соціокультурних практик «периферійним акторам».

Як зазначає В. Зінченко, глобальна світова надсистема – світовий суперорганізм – формується на ґрунті існуючих соціоісторичних систем / організмів, які зараз можна розподілити на чотири групи. Перша група – світова ортокапіталістична система. Друга – стара залежна периферія. Третя – соціоісторичні організми, що раніше входили до неополітарної системи, а зараз стали

на шлях капіталізму. Усі вони знаходяться на різному ступені залежності від центру, у всіх них формується периферійний капіталізм. Це – нова залежна периферія. Разом друга й третя групи утворюють залежну периферію нової епохи. Четверта група – країни, що зберегли свою незалежність від центру. У неї входять декілька соціо-історичних організмів, ті, які раніше прямо або опосередковано входили до неополітарної системи (Китай, В'єтнам, Куба, Білорусь, до 2000 р. – Югославія), і низка країн старої периферії, що розірвали ланцюги залежності від центру (Венесуела, Іран). Це – незалежна периферія. Соціори першої, другої й третьої груп інтегруються у світовий суперорганізм, але в абсолютно різній якості. Ортокапіталістичний центр завжди експлуатував і зараз продовжує експлуатувати розширену за рахунок неополітарної світової системи паракіталістичну периферію. І коли почав формуватися світовий надорганізм, ортокапіталістичний центр і паракіталістична периферія почали ставати суспільними класами, які (на відміну від звичайних класів) безпосередньо складаються не з людських істот, а із соціоісторичних організмів. Такого роду соціальні класи можна було б назвати глобальними класами. Таким чином, виникнення світового соціоісторичного надорганізму є становленням глобального класового суспільства. Але там, де існують класи й класове суспільство, неминуче повинна початися й класова боротьба. Глобальна класова боротьба вже точиться, причому в найрізноманітніших формах. Історія сучасної суспільної епохи світу набуває рис глобальної класової боротьби [2, с. 49]. Під глобальною класовою боротьбою у вказаному контексті слід розуміти, по-перше, протистояння економічно розвинених та інших країн. По-друге, це протистояння великих транснаціональних корпорацій та національного середнього й малого бізнесу («економічного інтернаціоналізму» та «економічного націоналізму»). Економічна глобалізація призводить до перерозподілу ресурсів та матеріальних благ на світовому рівні. Наслідками цього процесу є соціальні конфлікти (у деяких регіонах набувають воєнного характеру). Звісно, економічна експансія більш розвинутих країн є певним «локомотивом» для політичної та культурної глобальної асиміляції (спроби такої асиміляції). Варто зазначити, що існує певний зв'язок між глибиною економічного поглинання периферійних країн та рівнем їхньої «політичної вестернізації». Під останньою розуміється запозичення державами різних правових систем класичних західних політичних інститутів та цінностей. Таке запозичення складається з декількох стадій, які умовно називаються «стадіями керованої політичної вестернізації». Перша стадія – формування прозахідної політичної еліти та приведення її до влади, тобто процес легалі-

зації й легітимації нової політичної сили. Друга стадія – вироблення нових конституційних актів та імплементація західних правових цінностей, а також утворення «імпортованих» державних інститутів. Глобалізаційні процеси у світовому масштабі створюють умови для уніфікації державних інститутів у різних країнах. Але така уніфікація вступає в конфлікт із соціокультурними системами. Серед важливих конфліктогенних чинників слід також відзначити економічний.

Як зазначає Т. Орлова, сучасна політична історія засвідчила, що демократизація в бідних країнах має ефект, протилежний тому, що спостерігається в багатих. Якщо в державах хоча б із середнім рівнем економічного розвитку вона знижує ризик політичного насильства, то в слабозрозумітих країнах вона робить суспільства більш вибухонебезпечними; якщо в розвинених країнах вона сприяє політичній стабільності, то в тих, що розвиваються, посилює наявні передумови нестабільності. Демократія, хоч вона й вважається найсправедливішою формою правління, має багато недоліків через розв'язування пристрастей, емоцій, ворожості та конфліктів, які раніше утримувалися в залізних лещатах авторитарною владою. Парадоксальний факт: разом зі збільшенням кількості країн, що стали на шлях демократичного розвитку, зросла й кількість етнічних, територіальних та інших конфліктів, громадянських та міждержавних війн. Часом до військових зіткнень того чи іншого формату призводить бажання західних країн «сприяти поширенню демократії у світі». Особливу активність у цьому виявляють Сполучені Штати Америки. По-перше, вони не звертають уваги на ту обставину, що експорт демократії насправді є агресією проти суверенної держави, і таким чином порушується її суверенне право на самовизначення. По-друге, найчастіше в діях американських військових прихований егоїстичний інтерес держави, яка не полишила претензій на панування у світі, особливо в тих районах, де зосереджується «кров» сучасної економіки – енергоносії, навколо яких обертається сучасна міжнародна політика. Звичайно, сутність демократії внаслідок цього девальвується в очах тих спільнот, які сповідають інші, незахідні цінності [4, с. 12–13].

Систему сучасного міжнародного правопорядку слід розглядати як стан протистояння різних соціокультурних систем. Таке протистояння має конфліктні прояви та відзначається певними рисами. По-перше, глобалізаційні процеси найбільшою мірою охоплюють економічні відносини. По-друге, політична вестернізація значно відстала від економічної і (окрім держав західної культури) зіткнулася з жорстким протистоянням або «м'яким несприйняттям» із боку держав незахідних історико-культурних традицій. По-третє, культурна вестернізація призводить до загострення міжциві-

лізаційних конфліктів, а також до руйнації «нестійких соціокультурних систем» (держави колишнього СРСР, країни тропікоафриканської цивілізації) без формування нової, сталої, адаптованої до західних зразків соціокультурної системи. За таких умов міжнародний правопорядок втрачає риси єдності та стабільності. Ідеться про співіснування декількох самостійних правопорядків / квазіправопорядків на різних рівнях взаємодії держав (співробітництво – конфлікт). «Західний правопорядок», заснований на ліберально-демократичних цінностях та неухильному дотриманні принципів міжнародного права, охоплює країни відповідної цивілізаційної культури. У ХХ столітті ці держави ввійшли до інформаційного суспільства. «Східний правопорядок» – це правопорядок, заснований на традиційних (системоцентристських) цінностях та стриманій повазі до імперативів міжнародного права. Правопорядок проміжних цивілізацій (євразійської, латиноамериканської) має внутрішньоконфліктний характер. Тропікоафриканська квазіцивілізаційна спільнота характеризується внутрішньополітичною та зовнішньополітичною нестабільністю й нездатністю сформувати самодостатні ефективні політичні системи. За таких умов норми міжнародного права (зокрема *ius cogens*) втрачають інтегруючу стабілізаційно-безпекову функцію. Глобалізаційні процеси фактично призводять до розхитування світового політичного порядку, поглиблення протиріч між різними соціокультурними системами. Цілком логічним наслідком зазначених тенденцій є формування протилежних за своєю суттю політичних систем у державах різних цивілізацій, а також актуалізація регіоналізації як антиглобалістського фактора. Отже, «глобальну класову боротьбу» можна розглядати насамперед як протистояння різних соціокультурних систем.

Політичні системи держав інформаційного суспільства (західна цивілізаційна спільнота) характеризуються відкритістю та плюралізмом. Для розуміння сутності й особливостей таких політичних систем необхідно звернутися до наукових концепцій інформаційного суспільства, які є різновидом теорій постіндустріального суспільства.

Інформаційне суспільство – це суспільство, у якому всі сфери його життєдіяльності (політична, економічна, культурна) майже повністю знаходяться під впливом інформаційних комунікативних технологій. Домінування теоретичних знань у такому суспільстві є ключовою його особливістю, осьовим принципом суспільства (за визначенням Д. Белла).

У соціологічній енциклопедії знаходимо таке визначення: «Інформаційне суспільство – поняття модернізаційної парадигми філософії історії й соціальних дисциплін, згідно з яким будь-яке суспільство проходить такі стадії у своєму розвитку: 1)

аграрне (доіндустріальне, традиційне); 2) сучасне (індустріальне); 3) постсучасне (постіндустріальне, інформаційне). Інформаційне суспільство розглядається як якісно новий період у розвитку цивілізації. Головним фактором суспільних змін стає вироблення й використання інформації; теоретичне знання як вища цінність і основний товар стає фактором формування нової соціальної структури суспільства, нових моделей управління» [5, с. 386].

На думку Д. Белла, інформаційне суспільство характеризується незбалансованим функціонуванням соціокультурної системи, яка перебуває в стані «постійно оновлюваної самоорганізації». Акцентуючи увагу на інтенсифікації соціальних змін, учений зазначає, що знання й інформація стають стратегічними ресурсами й агентом трансформацій постіндустріального суспільства. Бурхливий перебіг суспільних змін, особливо коли вони здійснюються за посередництва специфічних технологій, із неминучістю ставить перед суспільством складні політичні проблеми. Кожне суспільство внутрішньо пов'язане різними каналами, що дозволяють його членам здійснювати матеріальний і духовний обмін. Організація, фінансування, підтримка цих каналів, а також керування ними або інфраструктурою звичайно перебували в компетенції уряду [6, с. 335]. Тобто державні та недержавні інститути політичної системи мають адаптивно трансформуватися, реагуючи на виклики суспільних змін.

Відомий російський дослідник постіндустріалізму В. Іноземцев так визначає його сутність: «По-перше, концепція постіндустріального суспільства оптимально сполучає елементи соціально-філософської теорії й риси прикладної соціологічної доктрини, вона гармонійно поєднує вирішення завдань історичної періодизації й типізації з визначенням структури, характеру й історичного місця сучасних західних суспільств. По-друге, основоположники постіндустріалізму в досить чіткій і недвозначній формі визначають формування нового суспільства поняттями прогресу наукового знання й технологічних досягнень, і це виявилось більш ніж доречним у післявоєнному світі, коли не тільки в соціології, а й у громадській думці стала домінувати виключно висока оцінка науки, освіти та розвитку технологій. По-третє, ця доктрина від самого початку піддавала різкій критиці розмежування суспільств на капіталістичні й соціалістичні, відзначаючи, що таке розмежування не є належною мірою сутнісним; поразка й крах комуністичних режимів зміцнили цю позицію (саме її засвоєння сильно поповнило в 90-і роки лави прихильників постіндустріалізму). І, нарешті, четверта причина, яку, мабуть, сьогодні ще непросто сприйняти досить адекватно (і це стане предметом активних дискусій у найближче десятиліття), полягає в

кризі, що вразила сьогодні країни Азії, які прагнули піти шляхом наздоганяючого індустріального розвитку. Це остаточно продемонструвало, наскільки важко для країн, що знаходяться на індустріальній стадії прогресу, стати повноправними учасниками спільноти постіндустріальних держав, і підкреслило розділ планети на постіндустріальну зону й решту світу» [7, с. 4–5]. Таке бачення суперечливого розвитку постіндустріального суспільства у світовому дискурсі підтверджує концепції світ-системного протистояння різних соціокультурних спільнот (І. Валлерстайн) та глобальної класової боротьби (В. Зінченко).

Серед сучасних українських дослідників зазначеної проблематики слід виділити О. Білоусова, який у монографії «Інформаційне суспільство в сучасній Україні: тенденції розвитку» вказує, що головний сенс використання поняття «інформаційне суспільство» у суспільствознавчих (зокрема, і в політологічних) дослідженнях та в соціальній практиці полягає в його сприйнятті як певної світоглядної парадигми, що містить системно-параметричну матрицю, осью детермінантою якої є зростання впливу інформаційно-комунікативних технологій на глобальні цивілізаційні зміни. При такому підході парадигма інформаційного суспільства має відкритий характер, оскільки її сутнісні риси визначаються та конкретизуються не лише вже оприлюдненими концептуальними моделями, але й корегуються новими, які ще тільки розробляються або будуть розроблені в найближчому майбутньому. Експлікація тенденцій, спричинених глобальними змінами, зумовленими формуванням інформаційного суспільства, свідчить про те, що йдеться не лише про наділення цього суспільства новими атрибутивними властивостями, але й про змістовне наповнення самого поняття «суспільство». Домінування інформаційно-комунікативних складників у глобалізаційних процесах спричиняє такий вплив на структурно-функціональний зріз політичних систем сучасності, який фактично призводить до втрати значення деяких атрибутів суспільства класичних соціологічних моделей. Змінюється, зокрема, зміст та значення таких понять, як «політична система», «національна держава», «суверенітет», «громадянство» та ін. [8, с. 69].

Інформаційне суспільство (як соціокультурна спільнота західної цивілізації) характеризується відкритістю політичної системи, тісною взаємодією інститутів держави та громадянського суспільства. Таке суспільство можна визначити як синергетичну демократію.

Важливою ознакою сучасного глобального світового порядку є активізація наддержавних політико-економічних інститутів. Необхідно зазначити, що ці інститути мають не тільки публічний, але й приватний транснаціональний харак-

тер. Їхній вплив на синергетичні демократії та на авторитарні соціокультурні системи здійснюється не завжди в легітимний та легальний спосіб.

Глобальні проблеми міжнародної спільноти досліджувалися, зокрема, ученими-правознавцями. Так, колишній суддя Європейського суду з прав людини В. Буткевич, аналізуючи роль транснаціональної приватної економічної системи у формуванні внутрішньої політики держав, зазначає: «Транснаціональні компанії майже безконтрольно діяли практично в більшості сфер, життєво важливих для світової спільноти. Чому «майже безконтрольно»? Тому що самі держави постійно відмовляли їм у міжнародно-правовому статусі. Як відомо, коли відмовляють у правовій визначеності, тоді шукають позаправові лазівки. Тут транснаціональні компанії досягли таких успіхів, що багато суверенних держав, які відмовляли їм у чіткому статусі в міжнародно-правових відносинах, сьогодні самі слугують їм, але вже так, як заманеться цим компаніям. Утім, вони хоча б намагаються зберегти видимість права» [9, с. 21]. Далі дослідник характеризує вплив міжнародних публічно-правових інститутів на національні політичні системи: «Глобалізація в економічних, фінансових і близьких їм сферах веде до того, що сьогодні все частіше політика в економічній, податковій чи фінансовій системі національних держав формується в кабінетах МВФ, МБРР і подібних організацій, а не демократично обраними парламентами держав. Указані міжнародні організації й установи безпосередньо, а коли потрібно, то з підключенням транснаціональних компаній, можуть вплинути на зміну політики будь-якої держави, окрім основних донорів цих організацій та установ. Вони здатні не лише знехтувати класичними вимогами суверенітету, а й спровокувати недовіру до легітимно обраних органів і трансформувати демократичну легітимну систему, що склалася в певній країні... Засоби масової інформації, особливо Інтернет, зробили практично відкритою й прозорою сферу міждержавних відносин, і з цим держави не можуть не рахуватися. Ті економічні, соціальні чи культурні питання, які раніше вирішувалися за домовленістю, сьогодні, будучи очевидними для всіх, вимагають паритетного, рівноправного вирішення, в іншому разі виникає збурення й протест у національних демократичних суспільствах чи конфлікти в міжнародних відносинах. Там, де держави прагнуть до рівноправності, там народи й нації вимагають справедливого розподілу ресурсів. Держави, які тривалий час ігнорували транснаціональні корпорації, сьогодні ризикують опинитися на узбіччі світового співробітництва й конкуренції. Світовий потенціал транснаціональних компаній такий, що в їхніх межах сконцентровані основні науково-технічні знання, досвід, людські здібності, міжнародна

глобальна система управління цими процесами й цінностями, і сьогодні вони здатні розміщувати джерела постачання, виробництва й збуту так, що отримуватимуть прибуток (на відміну від держав), лише враховуючи міжнародні відмінності будь-якого циклу: економічної політики, податків, митних зборів, темпів інфляції, ставки заробітної плати, номенклатури попиту, технічних і виробничих стандартів та ін. Держави, які консервативно чіпляються за свій суверенітет, програють таким компаніям і корпораціям і, щоб уникнути економічного краху, часто прислужують їм за елементарні фінансові подачки» [9, с. 22].

Особливу роль транснаціональних корпорацій у глобальній економіці та політиці відзначає Ю. Павленко: «Становлення глобального суспільства здійснювалося та здійснюється відповідно до принципу нерівного обміну... Сучасна глобалізація посилює протиріччя між групою найбільш розвинених країн Заходу й іншим людством. Це протиріччя має інформаційно-технологічний, економічний, соціальний, політичний, демографічний, екологічний та культурний аспекти. Нерівний економічний обмін останніх століть (спочатку між Європою та Новим Світом, пізніше – між західноєвропейсько-північноамериканським центром та іншим світом) дозволив Заходу акумулювати у своїх руках великий капітал. Нині він набуває характеру капіталу транснаціональних компаній, що знаходяться в країнах Заходу, передусім у США. Капітал ТНК визначає темпи й напрями розвитку окремих держав» [1, с. 584–586].

Існує певна взаємозалежність між функціонуванням політичних систем держав різних соціокультурних спільнот і станом світового правопорядку. З одного боку, соціально-економічні та політичні кризи в державах західної цивілізації впливають на фундаментальні засади мирного співіснування націй і народів. Ця тенденція знайшла своє історичне підтвердження як у XX столітті, так і на початку XXI століття. З другого боку, політичні й економічні кризи в країнах третього світу, що нерідко мають військовий характер, призводять до світової ізоляції таких держав та формування самостійного міжнародного локального квазіпорядку у відносинах спільнот незахідного світу. Важливою особливістю політичних систем більшості держав (за виключенням китайської і японської спільнот) у XXI столітті є їхня відкритість та залежність від світових глобалізаційних процесів. При цьому взаємовідносини (зокрема правовідносини) між світовим правопорядком (його первинними та вторинними суб'єктами) як політичною надсистемою та політичними системами держав характеризуються постійним відставанням національних політичних інститутів від викликів світового співтовариства. Крім того, незмінність фундаментальних засад співіснування націй та народів (*jus cogens*), а

також принципів функціонування універсальних міжнародних організацій породжує неефективність рішень та дій світових акторів у сфері попередження й розв'язання глобальних і локальних конфліктів. Таку тенденцію слід назвати перманентною кризою, а її наслідком є нездатність групи домінуючих у міжнародних відносинах держав своєчасно адаптуватися до глобальних змін, що призводить до некерованості світових політичних процесів. У XXI столітті міжнародне співтовариство перетворилося на самоорганізаційну систему, яка має деякі ознаки.

По-перше, міжнародний правопорядок характеризується нестабільністю та збільшенням кількості етнічних, релігійних, соціально-політичних конфліктів, що розповсюджуються з периферійних до інших країн.

По-друге, загальні імперативні норми міжнародного права (*jus cogens*) охоплюють усе меншу сферу регулювання та коло суб'єктів (держав). «Протягом еволюції сучасного міжнародного права міжнародна правосуб'єктність <...> перестала бути монополією держави. Остання, так само, як міжнародні організації й люди (індивідуально чи колективно), стала такою, що володіє правами і є носієм обов'язків, які впливають безпосередньо з міжнародного права. Усе людство мало-помалу йде до утвердження в якості суб'єкта сучасного міжнародного права нового *jus gentium* XXI століття» [10]. Міжнародний правопорядок розділяється на дві системи: легальну (засновану на принципах міжнародного права, установлених Статутом ООН, Декларацією про принципи міжнародного права 1970 р., Заключним Актом НБСЄ 1975 р.) та нелегальну (засновану на звичаях між-етнічного та міжрелігійного спілкування).

По-третє, універсальні міжнародні організації (насамперед, Організація Об'єднаних Націй) втрачають вплив на міжнародні політичні процеси. Міжнародна відповідальність, не маючи кодифікованого характеру та легітимних механізмів, перетворюється на фіктивний інститут.

По-четверте, публічна влада в периферійних державах втрачає здатність забезпечувати сталий політичний розвиток без застосування збройних сил. Внутрішні військові конфлікти все частіше стають невід'ємною складовою частиною політичної боротьби.

По-п'яте, постсоціалістичні країни в системі світового правопорядку розділилися на дві групи, прозахідної та проросійської орієнтації. Якщо країни прозахідної (центральної та східної європейської) групи майже повністю знаходяться у фокусі геополітичних інтересів Європейського Союзу та США й дотримуються *jus cogens*, то країни другої групи підтримують міждержавний локальний квазіпорядок із застосуванням політичних та звичаєвих інструментів.

Для політичних систем постсоціалістичних держав Центральної та Східної Європи характерна залежність від зовнішнього мобілізаційного впливу. Така особливість має історично-культурні й економічні причини. Модернізаційні процеси в цих державах проходили синхронно майже за типовим алгоритмом: «м'який» прихід до влади демократичних (прозахідних) політичних сил – створення конституційних актів за західноєвропейським зразком – «імпорт» західних державних інститутів – стандартизована децентралізація влади.

Як зазначає Т. Орлова, швидке набуття стабільності й функціональності демократичних інститутів та процедур у постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи визначали два фактори. По-перше, загальне прагнення «повернутися» до Європи, орієнтуватися на Захід. Східноєвропейські культури ідентифікували себе із західноєвропейською культурою, що виявилось могутнім ціннісним ресурсом. Другий фактор – це сам Захід в особі ЄС та США з їхніми потужними ресурсами, які певною мірою відіграли роль зовнішнього джерела легітимності, що компенсувало дефіцит її внутрішніх джерел. Падіння комуністичних режимів у країнах Центрально-Східної й Південно-Східної Європи сприяло встановленню принципу відкритості в усіх сферах (ідеологічній, культурній, політичній та економічній), що є неодмінною умовою успішного розвитку відповідно до законів синергетики. Зростання взаємодії між Східною та Західною Європою дало можливість континентові перетворитися на єдиний політико-правовий і цивілізаційний простір, заснований на ліберальній демократії, соціально орієнтованому ринковому господарстві та європейській

ідеї [4, с. 176]. Саме глобалізаційні процеси стали одним із найважливіших факторів «повернення» держав зазначеного регіону в лоно локальної європейської цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримський С. Цивілізаційні моделі сучасності та їх історичні корені / С. Кримський, Ю. Павленко, Ю. Пахомов, С. Сіденко, А. Шморгун. – К. : НАНУ, 2002. – 630 с.
2. Зінченко В. Глобалізація і глобалістика : [навчальний посібник] / В. Зінченко. – Львів, 2014. – 427 с.
3. Валлерстайн И. Социальное изменение вечно? Ничто никогда не изменяется? / И. Валлерстайн // Социс. – 1997. – № 1. – С. 8–31.
4. Орлова Т. Сучасна політична історія країн світу / Т. Орлова. – К., 2013. – 677 с.
5. Костюк В. Информационное общество / В. Костюк // Социология : Энциклопедия / Сост. А. Грицанов и др. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – С. 386–387.
6. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М. : Прогресс, 1986. – С. 330–342.
7. Иноземцев В. Перспективы постиндустриальной теории в меняющемся мире / В. Иноземцев // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М. : Academia, 1999. – 640 с.
8. Білоусов О. Інформаційне суспільство в сучасній Україні: тенденції розвитку : [монографія] // О. Білоусов. – Одеса, 2015. – 359 с.
9. Буткевич В. Виклик міжнародному праву в умовах глобалізації світу / В. Буткевич // Право України. – 2012. – № 3–4. – С. 12–51.
10. Bourguin M. L'Humanisation du droits des gens / M. Bourguin // La Technique et les principes du Droit Public – Etudes en honneur de George Scetle. – Paris, 1950. – Vol. 1. – P. 21–54.